
Рецензії

Reviews

УДК: 94(477.61)(049.32)

DOI: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2024-33-Kornovenko>

Serhii Kornovenko

Doctor of History, Professor, Director of the Research Institute of Peasantry and Agrarian History Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6268-2321>

e-mail: s-kornovenko@ukr.net

HISTORY OF LUHANSK REGION

(review of the publication: **Essays on the history of Luhansk Region: second edition, supplemented and corrected / Kurylo V. S., Voronin V. M., Naboka O. V., Drobysheva O. A. Poltava, Kyiv. 2024**)

Сергій Корновенко

доктор історичних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту селянства та вивчення аграрної історії, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6268-2321>

e-mail: s-kornovenko@ukr.net

ІСТОРИЯ ЛУГАНЩИНИ

(рецензія на видання: **Нариси історії Луганщини: видання друге, доповнене та виправлене / Курило В. С., Воронін В. М., Набока О. В., Дробишева О. А. Полтава, Київ. 2024**)

Луганщина — частина України, на якій, починаючи з 2014 р., точиться запеклий військовий конфлікт із Росією, що досяг свого апогею у першій половині 2022 року, коли край був окупований російськими військами. Вже третій рік поспіль Збройні Сили України роблять спроби деокупації Луганщини, проте цей процес ще далекий до завершення і потребує значних людських та матеріальних ресурсів.

Не останню роль у тому, що Луганська область вже десять років є об'єктом російських імперських зазіхань стало стійке хибне ідеологічне уявлення з боку агресора про вирішальну роль Росії у її цивілізаційному освоєнні, яке десятиріччями нав'язувалося радянською/російською історіографією. Історичне значення заселення краю українським козацьким населенням, починаючи з XVII ст., радянсько-російськими ідеологами голосливо визначалося, таким що не відіграло провідної ролі у його розвитку. До приходу в цей український край Російської імперії у другій половині XVIII ст. Луганщина безпідставно вважалася «Диким полем» — переважно незаселеним регіоном-прикордонням, в якому перетиналися інтереси Кримського ханства, Ногайської орди, різних козацьких анклавів та Московської держави. Українське козацтво (слобідське та запорізьке) радянсько-росій-

ськими ідеологами помилково зображувалося напівдиккою «варварською» силою, яке, хоча і зробило певний внесок у розвиток цих земель, але лише під егідою Росії. У таких позбавлених наукового смислу ідеологічних концептах розглядався і подальший історичний розвиток краю, зокрема, період становлення тут індустріального виробництва наприкінці XVIII — першій половині XIX ст., головним фактором якого підкреслено вважався російський імперський вплив. Новації метрополії у цій царині подавалися ідеологами як «господарський прорив», про який було прийнято говорити лише позитивно, без критичного осмислення їх результатів. Не визнавалася участь у промисловому становленні Луганщини, як і усього Донбасу загалом, інших активних учасників, наприклад, іноземних підприємців, які були головними інвесторами у важку індустрію краю, засновниками провідних підприємств та поселень. Мова йде про такі флагмани важкої індустрії, як Лисичанський содовий завод, Луганський паровозобудівний завод. Їхніми іноземними власниками було запроваджено нову етику відносин між комерсантами та робітниками, засновану на тому, що перші брали на себе великі соціальні зобов'язання щодо останніх. Ці факти, які йшли урозріз основним постулатам радянсько-російської ідеології, свідомо замовчувалися. Усі вищезгадані викривлення історії, властиві російсько-радянській ідеології, робилися для того, щоб сильніше прив'язати Луганщину до метрополії, зробити її і «спірною землею» і одночасно плацдармом для подальшої експансії в Україну.

Поширення російських/радянських наративів досягло ще більшого масштабу в радянські часи. Враховуючи те, що Луганська область (адміністративне оформлення якої завершилося у 1938 р.) вважалася однією з головних вітрин радянської господарчої системи, ідеологічна зачистка суспільної свідомості мешканців краю, яка відбувалася протягом 30–80-х рр. XX ст., була найбільш системною та послідовною, порівняно з іншими українськими регіонами. Її результатом став специфічний набір уявлень про визначальну роль радянської влади у суспільно-політичному житті та соціально-економічних процесах, яка на рівні УРСР, так і на загальнорадянському рівні. Важливі віхи розвитку краю у контексті української історії були забуті або ідеологічно переосмислені, відповідно до радянського її бачення. Наукова еліта області — носії академічних знань із історії краю були репресовані, а їхній науковий доробок майже не згадувався. Водночас народні традиції, українське мовне багатоманіття місцевих «говірок» та «наріччя» проголошувалися архаїчним фольклорним пережитком.

Зважаючи на викладене вище, вітаємо появу доповненого та виправленого актуального другого видання «Нариси історії Луганщини» луганських науковців-краєзнавців Віталія Куррила, Віктора Вороніна, Олександра Набоки та Ольги Дробишевої. Ця праця є продовженням плідної роботи з комплексного вивчення української історії Луганського краю, яку його автори ведуть вже багато років. У 2023 р. ними вже була опублікована перше видання «Нарисів...». Нові ж напрацювання та результати дослідницьких розвідок зумовили необхідність істотного розширення як вже розглянутих питань, так і висвітлення нових аспектів.

На цей раз у фокусі уваги авторів видання історія Луганщини у XX ст. Серед висвітлених питань — розвиток освіти та науки у краї, українізація суспільного життя регіону у 20-х рр. XX ст., демографічні, соціально-економічні та суспільно-політичні процеси у краї у радянський період.

Зокрема, предметно розглянуто історію одного з найстаріших в області закладів вищої освіти — Донецького інституту народної освіти (сучасний Луганський національний університет імені Тараса Шевченка), провідними викладачами якого у 20–30-х рр. XX ст. були похресник видатного історика Михайла Грушевського — професор Сергій Грушевський, а також фундатор луганської археологічної науки та історичного краєзнавства Луганщини — Сергій Локтюшев. Як слушно відзначають автори рецензованого видання, вони належали до плеяди видатних вчених та освітян, які сприяли становленню української науки краю, таких її галузей, як історія, краєзнавство, археологія. На жаль, їхня україноцентрична діяльність

стала однією з причин репресій радянського режиму проти вищезгаданих науковців, творчий доробок яких був підданий забуттю на довгі роки.

В одному з нових розділів рукопису проаналізовано дані переписів населення краю, які регулярно проводилися з кінця XIX — початку XX ст. З-поміж іншого, автори звернули увагу на результати Всеукраїнського перепису 1926 р., який проводився у УСРР у відносно «демократичних» умовах НЕПу. На підставі їхнього аналізу авторами рецензованого видання обґрунтовано з'ясовано, що тогочас більшістю мешканців Луганського краю було українське українськомовне населення. У такий спосіб дослідники фахово деконцептуалізували імперську ідеологічну догму, про те, що індустріальна модернізація краю сприяла його «природній русифікації».

Окремо авторами видання розглянуто тотальну цілеспрямовану русифікацію Луганщини, яка розпочалася у 30-х рр. XX ст. та тривала фактично до розпаду Радянського Союзу. На аргументовану думку авторів рукопису, край був однією з «вітрин» досягнень радянської соціально-економічної системи, малою батьківщиною одного з провідних керівників Радянського Союзу 30–60-х рр. XX ст., що й спричинило його системну русифікацію та радянізацію, яка досягла свого апогею у період «розвиненого соціалізму» у 70-х рр. XX ст. Ці процеси не могли не позначитися на суспільній свідомості мешканців регіону. Їхня значна кількість стала свідомими або несвідомими носіями нав'язуваних ідеологем, які, серед іншого, характеризувалися відчуттям зверхності до «архаїчної» української культури. Маніпулювання цими упередженнями ідеологами «руського мира/російського світу» стало одним із методів розпалювання ворожнечі між Луганщиною та іншими регіонами України.

Отже, доповнене та виправлене друге видання «Нариси з історії Луганщини» Віталія Курила, Віктора Вороніна, Олександра Набоки та Ольги Дробишевої є фаховим, науково та суспільно-значущим дослідженням. Цим і зумовлено його актуальність. Є всі підстави рекомендувати його до друку. Воно істотно та суттєво розширює фахові уявлення про Луганщину як частину українських земель, спростовує ідеологічні наративи країни-агресора.

Надійшла до редакції / Received: 01.11.2024

Схвалено до друку / Accepted: 18.11.2024